

Handläggare
Annica Bacuzzi
Telefon: 08-50825185**Till**
Socialnämnden
2025-08-26

Remiss av Betänkandet Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Svar på remiss från kommunstyrelsen, Dnr KS 2025/1001

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har till socialnämnden remitterat betänkandet Hem för barn och unga, För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84).

Utredningen har tillsatts mot bakgrund av allvarliga strukturella brister i kvalitet, säkerhet och uppföljning inom verksamheter som avser placering av barn och unga på hem för vård eller boende (HVB). I avsikt att hantera bristerna genom att säkerställa en trygg och säker vårdmiljö har utredningen haft i uppdrag att särskilt utreda en ökad differentiering av vården vid HVB och införande av särskilda befogenheter på HVB. Inom ramen för detta har utredningen även behandlat hälso- och sjukvårdsfrågor genom att analysera förutsättningarna för att differentiera vården med särskilt fokus på tillgång till specialiserad hälso- och sjukvård vid HVB, samt belysa ansvarsfördelningen och samverkan mellan socialnämnd och region i relation till vårdens tillgänglighet.

Förvaltningen ser förslagen som välgrundade, nödvändiga och genomförbara. Reformen skapar bättre förutsättningar för kommunerna att erbjuda en trygg, likvärdig och professionell vård till barn och unga i behov av HVB-placering.

Förvaltningen ställer sig positiv till utredningens föreslagna förändringar som syftar till att göra HVB-placeringar mer ändamålsenliga, kunskapsbaserade och trygghetssäkrade. Särskilt förslaget om en ökad differentiering av HVB genom att införa en ny placeringsform, hem för barn och unga. Placeringsformen, som avser barn och unga under 18 år, förväntas ge upphov till förbättrad kvalitet i vården genom att vården blir mer individanpassad, ändamålsenlig och effektiv. Genom att tydliggöra HVB:s uppdrag och införa behovsbaserad specialisering kan vården bli mer effektiv,

trygg och säker för barn och unga. Förändringarna förväntas skapa en mer hållbar vårdkedja där varje barn får det stöd som bäst matchar deras behov, i rätt miljö, vid rätt tidpunkt.

För att öka tryggheten föreslår utredningen att vissa befogenheter införs såsom möjligheter att begränsa vistelse utanför hemmet, begränsa elektronisk kommunikation, utföra alkohol- och drogtester, kroppsvisitation, rumsvisitation samt omhändertaga otillåtna föremål. Förvaltningen ser positivt på dessa utökade befogenheter och ser samtidigt vikten av att personalen är trygg och säker i förhållande till utförandet.

Förvaltningen ställer sig positiv till införandet av tydliga kompetenskrav och lämplighetsprövning av personal inom HVB-verksamheter. Sådana krav bedöms vara centrala för att säkerställa att vården bedrivs av personal med adekvat utbildning, erfarenhet och personlig lämplighet. Detta skapar förutsättningar för en trygg och professionell vårdmiljö där barn och ungas behov bättre kan tillgodoses, samtidigt som det stärker skyddet mot risker för bristande omsorg, otrygghet och i värsta fall övergrepp. Förvaltningen ser också att en sådan reglering skulle kunna bidra till ökad likvärdighet i verksamheternas kvalitet över hela landet, oavsett huvudman.

Förvaltningen ställer sig positiv till de åtgärdsförslag som utredningen föreslår för att säkerställa en jämlik, god och patientsäker hälso- och sjukvård för barn och unga som vårdas i generella och specialiserade hem. Det krävs ett förtydligat ansvar för regionen att tillhandahålla med hälso- och sjukvård även i institutionsvård.

Förvaltningen ställer sig positiv till införandet av nationella riktlinjer samt ett nationellt system för uppföljning av kvalitet inom HVB-verksamheter. Ett sådant ramverk bedöms vara avgörande för att skapa en mer enhetlig och rättssäker vård över hela landet. Genom att etablera tydliga och gemensamma riktlinjer minskar risken för godtyckliga bedömningar, otydlig praxis samt variationer i kvalitet mellan olika vårdgivare och geografiska områden.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på remissen.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har till socialnämnden remitterat betänkandet Hem för barn och unga, För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84).

Övriga remissinstanser är stadsledningskontoret, utbildningsnämnden och förskolenämnden.

Ärendets beredning

Tjänsteutlåtandet har beretts inom avdelningen för strategi och utveckling i samråd med avdelningen för socialt stöd.

Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 20 augusti.

Funktionshinderrådet har getts möjlighet att behandla ärendet den 21 augusti.

Ärendet

Utredningen har initierats med anledning av identifierade allvarliga brister i kvalitet, säkerhet och uppföljning inom hem för vård eller boende (HVB) för barn och unga. För att bemöta dessa brister har utredningen haft i uppdrag att särskilt belysa behovet av en mer ändamålsenlig differentiering av HVB-verksamheter samt att analysera förutsättningarna för att införa särskilda befogenheter inom dessa verksamheter i syfte att stärka trygghet och kvalitet i vårdmiljön.

Utredningen belyser särskilt hur barn och ungas bristande tillgång till hälso- och sjukvård påverkas vid placering på hem för vård eller boende (HVB), särskilt i relation till den ansvarsfördelning och styrning som råder mellan kommuner, regioner och verksamheter.

Utredningen har genomförts med stöd av en bred grupp sakkunniga från olika departement, myndigheter och organisationer såsom Socialstyrelsen, IVO, Bris, SKR, Vårdföretagarna och forskare. En referensgrupp med nio barnrättsorganisationer har också medverkat. Ett särskilt fokus har legat på att ta del av barns och ungas egna erfarenheter av HVB-vård. Detta har skett genom en enkät med över 300 svarande samt djupintervjuer med cirka 20 barn och unga. Utredningen har också samlat in information genom möten med relevanta aktörer samt genom besök vid över 20 HVB-verksamheter och två SiS-institutioner. Enkäter har skickats ut till samtliga HVB för barn och unga i landet samt till samtliga kommuner. Slutligen har docent David Pålsson sammanställt relevant forskning om institutionsvård.

Brister i dagens differentiering inom HVB och behov av reform

Utredningen konstaterar att dagens differentiering inom HVB-vården för barn och unga är otydlig och otillräckligt reglerad. De verksamhetstyper och inriktningar som används är inte definierade i nationella regler eller styrdokument, vilket leder till variation och oklarhet i både vårdens innehåll och målgrupper. Det finns därför behov av att förtydliga institutionsvård för barn och unga som ett eget verksamhetsområde, med tydliga regler och professionellt arbete utifrån barns rättigheter, delaktighet och samtycke. Kunskap om god vård saknas, likaså nationella mål, krav och kvalitetsindikatorer. Inriktningarna grundar sig ofta på barns kön,

ålder och vårdbehov, men tolkas och tillämpas olika beroende på verksamhet. Det finns också belägg för att barn med olika risknivåer och problembilder inte bör placeras tillsammans. Exempelvis bör inte barn med utagerande beteende placeras med barn med inåtvänd problematik, och barn med intellektuell funktionsnedsättning bör inte vistas i samma miljö som ungdomar med kriminalitet eller beteendeproblem, då de riskerar att fara illa och drabbas av en så kallad ”negativ smittorisk”.

Utredningen visar slutligen att vårdbehoven hos barn och unga på HVB är både omfattande och ökande i allvarlighetsgrad. Kartläggningen omfattar 1 832 placerade barn och unga från 277 kommuner och visar 281 olika kombinationer av vårdbehov – ett tydligt tecken på hur sammansatta och individuella behoven är. Bland de vanligaste vårdbehoven finns missbruk, kriminalitet, psykisk ohälsa, neuropsykiatriska diagnoser och funktionsnedsättningar (inkl. enligt LSS).

Ny placeringsform: Hem för barn och unga

En omfattande reform krävs för att säkerställa meningsfull vård i en trygg miljö och för att motverka brott och sociala problem. Förslagen innebär en viktig riktning mot ökad rättssäkerhet, kvalitet och trygghet för barn och unga i samhällsvård. Syftet är att vården ska bli mer individanpassad, ändamålsenlig och effektiv.

Utredningen föreslår därför en ny placeringsform genom en ny bestämmelse i 9 kap. socialtjänstlagen (2025:400), ”hem för barn och unga” samt en förändring av definitionen av HVB som kommer att regleras i socialtjänstförordningen, SoF (SOU 2023:66/2025:84).

Genom att reformera definitionen av HVB och stärka kraven på verksamheternas innehåll och målgrupp, kan flera av de strukturella brister som präglar dagens HVB-system åtgärdas.

Boendet avser målgruppen barn och unga under 18 år, som ska erbjuda boende, vård, behandling och uppfostran. Verksamheten ska vara yrkesmässigt bedriven (privat eller kommunal regi) och utgå från barnet eller den unges vårdbehov. Vården ska vara meningsfull och bygga på förtroende och samarbete. Definitionen i SoF skärps till ”vård och boende”, ett tillägg om ”fostran för barn”, att insats ges endast om barnets behov bäst tillgodoses där samt inskräpta krav på föreständares lämplighetsbedömningar.

Förslaget innebär bland annat en tydligare definition av HVB:s uppdrag, målgrupp och innehåll. Det skapar ökad förutsägbarhet och kvalitet i vården. Genom att differentiera HVB utifrån exempelvis risknivå, kön, ålder och behov, kan barn och unga ges mer träffsäkra insatser. Det minskar risken för skadliga gruppammansättningar och förbättrar behandlingsresultat.

Förslaget om en ökad differentiering möjliggör ett stärkt skydd för barn som är särskilt sårbara exempelvis intellektuell funktionsnedsättning eller flickor med särskilda riskbeteenden. Det minskar risken för övergrepp och psykisk påfrestning.

Särskilda befogenheter

Utredning rekommenderar att särskilda befogenheter införs för att kunna hantera bland annat risker kopplade till rymningar, hantering av narkotika, vapen eller andra farliga föremål, skadlig påverkan via elektronisk kontakt (t.ex. kriminalitet eller självskadebeteende) samt säkerställa ordning och trygghet. För att öka tryggheten föreslår utredningen att vissa befogenheter införs såsom att:

- Begränsa vistelse utanför hemmet
- Begränsa elektronisk kommunikation
- Alkohol- och drogtestar
- Rumsvisitation
- Omhänderta otillåtna föremål

SKR har uttalat stöd för dessa förslag, då det likställs med förälders ansvar att skydda barnen. Utredningen lägger vikt på rättssäkerheten och att ett operativt ramverk införs vid användningen av särskilda befogenheter såsom:

- Tidsbegränsning för befogenheter, krav på dokumentation och rapportering till IVO.
- Möjlighet till omprövning och överklagande för den unge.
- Krav på personalens kompetens och lämplighet.
- Proportionalitetsbedömningar: endast användning om mindre ingripande metoder inte räcker.
- Åligger att följa både barnkonventionen och Europakonventionen.

Bristande kompetens och lämplighet

Utredningen identifierar tydligt att ökad och mer systematisk kompetens hos HVB-personal är nödvändig för att säkra trygghet, vårdkvalitet, och barns rättigheter. Genom hårdare utbildningskrav, nationell utbildningsstruktur, stödverktyg och förbättrad kvalitetsstyrning läggs tydliga förslag för att åtgärda konsekvenser av tidigare kompetensbrister. Utredningen lyfter fram konsekvenser av bristande kompetens hos personalen på HVB för de placerade barnen och ungdomarna. Barn och unga har rapporterat att de utsatts för våld, kränkningar och övergrepp både från personal och medboende, samt att maktövergrepp i form av exempelvis otillåtna tvångsåtgärder. Personalens bristande insikt i barns rättigheter och adekvat bemötande har lett till skadliga upplevelser för barnen.

Andra konsekvenser som bristande kompetens hos personalen på HVB kan leda till för de placerade barnen är försämrad trygghet, sämre skol- och hälsostöd, brist på individuell

behandlingsplanering, minskad behandlingskapacitet och ökade risker för långsiktiga psykosociala problem och suicid. Utredningen understryker vikten av både formell utbildning och rätt kompetensprofil hos personalen.

Genom evidensbaserade modeller ökar träffsäkerheten i placeringar varför vikten av att stärka kunskapsunderlag och beslutsstöd vid placering av barn och unga på HVB har en avgörande betydelse. Utredningen föreslår att modeller som RBM – Risk, Behov och Mottaglighet – införs som stödverktyg vid bedömning av vårdbehov. Modellen utgår från barnets risknivå (ex. kriminalitet, missbruk), individuella behov (psykisk ohälsa, funktionsnedsättning) och mottaglighet för insats. Detta möjliggör en mer systematisk, likvärdig och rättssäker placering.

Bristande hälso- och sjukvård för placerade barn och unga
Forskning visar att barn och unga i samhällsvård har omfattande och särskilt komplexa hälso- och sjukvårdsbehov, i synnerhet inom det psykiatriska området. Trots detta är deras faktiska tillgång till hälso- och sjukvård ofta bristfällig, vilket till stor del beror på otillräcklig samverkan mellan kommuner och regioner.

Barnrättskommittén betonar att rätten till bästa möjliga hälsa är en grundläggande förutsättning för att barn ska kunna tillgodogöra sig andra rättigheter enligt barnkonventionen. Detta kräver en helhetssyn på barn och ungas behov.

Den nuvarande ansvarsfördelningen mellan kommun och region fungerar inte tillfredsställande, vilket i vissa fall innebär att barn i institutionsvård nekas vård eller får vård utan att det finns ett tydligt medicinskt ansvar. Detta medför risker för bristande rättssäkerhet och vårdkvalitet.

Den kunskap som idag finns om den placerades målgruppens hälsa och vårdbehov förpliktigar offentliga aktörer ett särskilt ansvar att omgående vidta åtgärder för att säkerställa en jämlik, god och patientsäker vård, anpassad efter individens specifika behov. Mot denna bakgrund föreslår utredningen en tydligare ansvarsfördelning och förbättrad samverkan mellan kommun och region. Kommuner bör, efter överenskommelse med regionen, kunna anlita externa vårdgivare utifrån individuell planering, där regionen bär kostnadsansvaret. Det förekommer redan idag att HVB-hem har egna vårdgivare, vilket kan bidra till ökad trygghet och kontinuitet för den enskilde. Det medicinska huvudansvaret ska dock fortsätta vara regionens ansvar.

Bland de åtgärder som föreslås återfinns även: krav på medicinsk behovsbedömning, skyldighet att upprätta individuella vårdplaner i samband med HVB-placering, automatiserad underrättelse från

kommun till region samt tydliggörande av regionens betalningsansvar vid bristande tillhandahållande av vårdinsatser.

För att ytterligare förbättra tillgången till hälso- och sjukvård föreslår utredningen att regeringen initierar ett nationellt utvecklingsarbete med fokus på mobila team och digitala lösningar. Syftet är att stärka tillgängligheten till regionernas öppna vårdformer, med särskilt fokus på barn och unga i samhällsvård med psykiatriska vårdbehov.

Avsaknad av nationella mål och kvalitetsindikatorer

Utredningen konstaterar att det idag råder en avsaknad av nationella mål, krav och kvalitetsindikatorer för vårdens innehåll och kvalitet inom HVB-vården för barn och unga. De verksamhetstyper och inriktningar som används är inte definierade i nationella regler eller styrdokument, vilket leder till variation och oklarhet i både vårdens innehåll och målgrupper.

Kommuner har begränsad överblick över utbudet, samtidigt som privata aktörer som driver HVB inte har tillgång till samlad kunskap om vårdbehov och efterfrågan. Detta bidrar till att utbudet inte matchar behoven. Även här lyfts modellen RBM fram som särskilt relevant. Forskning visar att en sådan anpassning kan minska behovet av återplaceringar.

Sammanfattningsvis framhåller utredningen behovet av en nationellt reglerad och forskningsförankrad differentiering av HVB-vården, så att barn och unga får rätt stöd, i rätt miljö och med rätt kompetens. En kunskapsöversikt framtagen inom ramen för utredningen visar att det finns begränsat med forskning om vilken typ av differentiering som är mest effektiv i institutionsvård. Forskningen är dock samstämmig i att barn och unga i institutionsvård har mycket varierande och komplexa behov, och att insatser bör anpassas efter tydliga riskprofiler.

Ökade kostnader

Utredningen vill poängtera att förslaget ska ses som en ambitionshöjning för kvaliteten på vården vid hem för barn och unga och kan komma att medföra nya kostnader och kräva en satsning av staten. Utredningen har bedömt att den påverkan av kostnader som utredningens förslag har, ytterst kommer att belasta kommunernas budget eftersom det är de som betalar för vården på hemmen. Åtgärder som kommer att öka kostnaderna är begränsningen med högst sex barn och unga vid en enhet, person med likvärdig utbildning som föreståndaren samt tillgång till psykolog. Utredningens förslag innebär en reformering av HVB för barn och unga som innebär kostnadsökningar för både staten, kommunerna och regionerna om de genomförs. Finansieringen föreslås ske genom statens budget.

Barnkonsekvensanalys

Samtliga förslag i utredningen är baserade på vad som bedömts bäst för barn och unga för att säkerställa en trygg, säker, ändamålsenlig och meningsfull vård vid den föreslagna placeringsformen hem för barn och unga, både som individer och som grupp. Det har varit en grundförutsättning för utredningens förslag. Den föreslagna placeringsformen bedöms kunna bidra till att synliggöra och ställa krav på institutionsvård för barn och unga utifrån deras rättigheter, behov och individuella förutsättningar.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen ställer sig positiv till den reform som föreslås. Utredningen har tydligt visat på ett stort behov av en nationellt reglerad och forskningsförankrad differentiering av HVB-vården, så att barn och unga får rätt stöd, i rätt miljö och med rätt kompetens. Förvaltningen ser förslagen som välgrundade, nödvändiga och genomförbara. Reformen skapar bättre förutsättningar för kommunerna att erbjuda en trygg, likvärdig och professionell vård till barn och unga i behov av HVB-placering.

Förvaltningen delar utredningens bedömning att vårdmiljön behöver förbättras genom bättre anpassning till barns individuella behov, tydligare skyddsåtgärder och en åldersanpassad placering. Vidare är det av stor vikt att personalen ges tydliga befogenheter för att kunna säkerställa en trygg och säker vårdmiljö, vilket även påverkar arbetsmiljön positivt. Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget om utökade befogenheter. Det bör emellertid särskilt framhållas att en rättssäker, respektfull och medmänsklig tillämpning förutsätter hög professionalitet och god kompetens hos berörd personal.

Förvaltningen anser att ett nationellt ramverk bidrar till ökad enhetlighet, rättssäkerhet och likvärdig vård men bör också inkludera metoder för att systematiskt tillvarata barns synpunkter, både individuellt (t.ex. i vårdplanering) och kollektivt (t.ex. via enkäter, brukarråd eller klagomålsfunktioner).

Förvaltningen vill också särskilt lyfta vikten av att barn och unga ges reell delaktighet i sin egen vård, i enlighet med barnkonventionen (artikel 12) och de rekommendationer som ges i utredningen. Förvaltningen anser att barns röster bör få tydligt genomslag både på individnivå, exempelvis genom delaktighet i vårdplanering, och på verksamhetsnivå genom strukturerade metoder för inflytande. Exempel på detta kan vara, tillgång till barnanpassad information, regelbundna uppföljningsenkäter samt tillgängliga klagomålsfunktioner. En vårdmiljö där barn upplever att de blir lyssnade på bidrar både till ökad tillit, stärkt behandlingseffekt och minskad risk för upplevelser av maktlöshet eller kränkning. Förvaltningen anser därför att ett förstärkt

delaktighetsperspektiv bör utgöra en central del i den föreslagna reformen.

Förvaltningen tillstyrker utredningens föreslagna åtgärder i syfte att säkerställa en jämlik, god och patientsäker hälso- och sjukvård för barn och unga som vårdas i såväl generella som specialiserade hem. Förvaltningen betonar att insatser krävs på nationell nivå inom tre centrala områden: rättslig, organisatorisk samt operativ samverkan.

Mot denna bakgrund välkomnar förvaltningen utredningens förslag om en omfattande reform av HVB-vården för barn och unga. Förvaltningen anser att det är avgörande att reformen skapar tydligare nationella riktlinjer och kvalitetskrav samt stärker förutsättningarna för en trygg, säker och professionellt utförd vård. Socialstyrelsens och IVOs stöd och arbete kommer vara avgörande för att reformen ska lyckas. Detta är av stor betydelse för kommunens arbete med att säkerställa goda och trygga förutsättningar för barn och unga i behov av institutionsvård.

Vad gäller de kostnadsökningar för att genomföra en reformering av HVB för barn och unga, instämmer förvaltningen i utredningens förslag att ambitionshöjningen ska finansieras genom statliga medel. Förvaltningen vill även påtala vikten av att finansieringen täcker de kostnadsökningar som uppstår.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på remissen.

Veronica Carstorp Wolgast
Socialdirektör
Socialförvaltningen

Lina Blombergsson
Avdelningschef
Socialförvaltningen

Bilaga

1. Betänkandet Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Veronica Carstorp Wolgast, Socialdirektör	2025-08-18
Lina Blombergsson, Avdelningschef	2025-08-18